

Jolanta Kowalewska-Dąbrowska¹
Uniwersytet Gdański

KSIĘGA W POEZJI JANUSZA STANISŁAWA PASIERBA

Hasło konferencji *Księga – czy istnieje?*, która była okazją do przygotowania referatu i napisania na jego podstawie niniejszego artykułu, brzmi zachęcająco, ale i prowokacyjnie, gdyż każe zastanowić się nad znaczeniem słowa *Księga*. Ludzi naszego kręgu kulturowego, mocno osadzonego w chrześcijaństwie, zapisała wielką literą *Księga* jednoznacznie odsyła do Świętej Księgi, czyli Biblii. Wszak w języku greckim *biblia* to właśnie ‘księgi’. Jest to forma liczby mnogiej rzeczownika *biblos*².

Książd Janusz Stanisław Pasierb bez wątpienia należy do kręgu wybitnych humanistów ostatnich czasów. Był ceniony zarówno jako kaznodzieja i rekolekcyjista, jak i jako wybitny uczony, wszechstronnie wykształcony profesor, wykładowca historii sztuki i homiletyki, znawca i obrońca sztuki sakralnej. Janusz Pasierb zmarł w 1993 r., a jego dorobek jest znany i ceniony nie tylko przez specjalistów tych dyscyplin naukowych, którymi się zajmował w swojej pracy badawczej. Natomiast w szerszym odbiorze społecznym ks. Pasierb funkcjonuje przede wszystkim jako autor zbiorów esejów, prac z zakresu krytyki literackiej i estetyki, a dla wielu kręgów czytelniczych również, a może przede wszystkim, jako poeta³. O tej stronie jego aktywności twórczej powstało kilka znaczących publikacji książkowych, nie licząc artykułów poświęconych różnym szczegółowym aspektom jego kreacji poetyckich⁴.

¹ jolanta.kowalewska-dabrowska@ug.edu.pl

² Znaczenie słowa *księga* w języku polskim się zmieniało. We współczesnej polszczyźnie potocznej *księga* oznacza ‘dużą książkę’, a użycie tego słowa ma ograniczoną łączliwość (np. *księga pamiątkowa*, *księgi sądowe*, itp.).

³ O osobie Janusza Pasierba i jego drodze życiowej pisze Maria Wilczek (2013) w książce *Książd Janusz Pasierb. Szkic do portretu*.

⁴ Mam tu na myśli przede wszystkim następujące pozycje książkowe: Pethe 2000; Tomasiak 2004; Kudyba 2006. Istnieją też monografie poświęcone różnym zagadnieniom szczegółowym. Należą do nich m.in. takie publikacje jak: opracowanie E. Sykuły (2004), która omawia wątki pasyjne, M. Borkowskiej (2003) zajmującej się mistycznym aspektem

Dorobek księdza Pasierba w zakresie liryki obejmuje 12 tomików poezji oraz pięć wyborów wierszy. Bogactwo tematyki poruszanej w utworach nie sprzyja przeprowadzeniu ogólnej klasyfikacji tematycznej, dlatego badacze mają kłopot, gdy próbują ująć jego dorobek poetycki w jakies ogólne ramy. Tak więc na przykład Anna Pethe (2002, s. 17) wyróżniła w poezji Pasierba trzy dominujące kręgi tematyczne, które określiła następująco: świat sztuki i kultury, problemy egzystencjalne człowieka w świetle wiary i zachwyt nad światem. Z kolei Wojciech Kudyba (2006, s. 37–38) zaproponował zupełnie inną klasyfikację twórczości poetyckiej. Nie dzieli poezji Pasierba według tematów, tylko według stosowania trzech rodzajów poetyk. Na tej podstawie wyróżnił: postawę reportera, postawę impresjonisty i postawę związaną ze strategią hermeneutyczną.

Niezależnie od różnych sposobów charakteryzowania problematyki utworów Pasierba w opracowaniach pojawiają się też próby zakwalifikowania twórczości księdza-poety do takich ogólnych klas, jak: poezja religijna, poezja kapłańska czy też poezja wiary. Nie odnosząc się w tym miejscu do podstaw takiego nazwowego włączania poezji Pasierba do określonego kręgu, przyjmuję, że najbardziej przydatne w moich rozważaniach będzie ogólne określenie *poezja wiary*, obecne w opracowaniu Bożeny Chrzastowskiej (1997), a także w opisie Jadwigi Puzyniny (2000), która wyszczególniła kilka typów poezji wiary, zaliczając przy tym twórczość Pasierba do poezji wiary będącej owocem refleksji i medytacji⁵.

Lektura wierszy Janusza Pasierba skłoniła mnie do przyjrzenia się utworom księdza-poety pod kątem sposobów funkcjonowania w nich tej najważniejszej Księgi – Biblii, gdyż jak łatwo zauważyć, jest ona w twórczości poety stale obecna w sposób bardziej lub mniej wyraźny, a czasem tylko aluzyjny.

Poprzez analizę wybranych wierszy chcę odpowiedzieć na pytanie, jak poeta czyta Święte Księgi Starego i Nowego Testamentu. Wątki biblijne przenikają bowiem zarówno wiersze refleksyjno-filozoficzne, jak i utwory o charakterze ekfraz. Tematyka biblijna w sposób oczywisty uwidoczniła się w tomiku *Doświadczenie ziemi* (Pasierb 1989), zawierającym utwory będące relacją z podróży-pielgrzymki do Ziemi Świętej.

Interesuje mnie, które fragmenty, motywy, postacie czy wydarzenia biblijne odgrywają istotną rolę w kreowaniu obrazu poetyckiego oraz w jaki sposób wykorzystywano je w każdym konkretnym utworze.

liryki Pasierba oraz K. Kranickiego (2013) rozpatrującego poezję Pasierba z perspektywy *sacrum*. Pełny wykaz spuścizny naukowej i literackiej Pasierba znaleźć można w bibliografii podmiotowej w pracy Tomasika oraz Borkowskiej.

⁵ Puzynina (2000) wyróżniła następujące typy poezji wiary: 1) poezja wiary wahań, pragnień i przeżyć; 2) poezja wiary – owocu refleksji i medytacji; 3) poezja wiary trudnych paradoksów i cierpienia; 4) poezja wiary radosnej i pełnej pokoju.

Wybór utworów do analizy przeprowadzanej pod jakimś kątem zawsze jest trudny. W krótkim artykule interpretacyjnym nie da się pomieścić wszystkich istotnych kwestii. Dlatego też zdecydowałam się na ujęcie w dużej mierze przekrojowe i równocześnie wybiórcze, ale także eksponujące te utwory, w których centralną postacią jest Chrystus. Równocześnie chciałam pokazać, jak silne jest zakorzenienie tej poezji w całej Biblii – w Starym i Nowym Testamencie.

Niezaprzeczalnie najważniejszą postacią, do której podmiot wierszy często się odwołuje, jest Chrystus. Badacze za znamioną cechę poezji Pasierba zgodnie uznają jej chrystocentryzm, „ponieważ poeta pragnie zrozumieć świat i człowieka przez dramat pasyjny” (Sykuła 2004, s. 37), czyli dramat zbawczej męki Chrystusa. Dlatego też ważnym i często powracającym motywem tej poezji jest motyw krzyża i cierpienia.

Ksiądz Jan Sochoń (2002, s. 14) uważa, że Pasierb „był poetą Wieczernika, ukształtowanym przez Słowo wcielone”. Z kolei inni badacze dostrzegają w wierszach Pasierba także rys tragizmu, choć Wojciech Kudyba (2008) podkreśla, iż w poezji tej obecne jest nieustanne przekraczanie tragicznej wizji świata i człowieka poprzez ukazywanie Miłości, która zbawia świat na krzyżu.

Oprócz Chrystusa bohaterami utworów poety są te postacie ewangeliczne, które odegrały jakąś istotną rolę w życiu i nauczaniu Zbawcy, jak np. Piotr, Łazarz, Judasz. Ważnymi komponentami niektórych utworów są przypowieści i związane z nimi słowa Jezusa. Oprócz tego w wierszach pojawiają się też postacie ze Starego Testamentu (np. Mojżesz, Rut, Daniel) oraz miejsca, w których rozgrywały się wydarzenia odnotowane w Biblii. Jednakże nadrzędnym celem poetyckich kreacji Pasierba odwołujących się do Biblii nie jest pogłębiona analiza ważnych wątków i scen zawartych w Piśmie Świętym, lecz wyraźne łączenie dwóch perspektyw: biblijnej i współczesnej, czyli – jak to ujęła Anna Pethe (2002, s. 153) – „aktualizacja scen biblijnych”. Ta aktualizacja odbywa się na kilka sposobów, np. postacie biblijne są wprowadzane we współczesne realia albo podmiot wiersza prowadzi dialog z postacią biblijną, albo też wykorzystywana jest liryka roli (Sekula 2004, s. 47).

Swoje rozważania o roli Księgi w poezji Pasierba chciałabym rozpocząć od analizy utworu *Genesis*⁶ (Pasierb 1985, s. 96). Już sam tytuł odsyła nas do pierwszej Księgi *Starego Testamentu*, mówiącej o stworzeniu świata, człowieka i początkach dziejów ludzkości⁷.

⁶ Słowo greckie *Genesis* oznacza ‘rodowód’, ‘źródło’, ‘początek’. W polskich tłumaczeniach księga ta nazywana jest Księgą Rodzaju.

⁷ Utwór ten zaliczyć trzeba do licznej w twórczości Pasierba grupy ekfraz. W dalszej części artykułu analizuję wiersze tego typu, które są związane z wydarzeniami nowotestamentowymi, z postacią Chrystusa. Tematyka *Genesis* jest na tyle odrębna, że uznałam, iż najważniejsze będzie oddzielne i wyjściowe w tych rozważaniach potraktowanie tego wiersza.

Począłeś mnie z ręki
i od ręki
w jednej chwili
gdybyś się zastanawiał
byłoby po mnie
nie byłoby mnie wcale

stworzyłeś mnie
własnoręcznie
nie z żebra
ani z roli
tylko z ręki
jak na sklepieniu w Sykstyńce

żyję z ręki która mnie obdarza
podtrzymuje dźwiga rozpoczyna
żyję z ręki którą wyciągam
podnoszę podaję

nie żyję
na własną rękę
żyję z ręki
z poręki
z udręki

Nawiązanie poprzez tytuł do Księgi Rodzaju posłużyło za punkt wyjścia do refleksji na temat relacji człowieka z Bogiem. Człowiek, podmiot wiersza, mówi do Boga – Stwórcy, który jest adresatem wypowiedzi człowieka. W tej szczególnej rozmowie Bóg nie jest traktowany jako daleki, anonimowy Absolut, lecz jako Ktoś bardzo bliski. Taki sens daje się wyprowadzić z interpretacji pierwszego wersu: *Począłeś mnie z ręki*. Sens tej frazy można rozwinąć następująco: ‘począłeś mnie, więc jesteś moim Stwórcą, dzięki Tobie ja istnieję’.

Szczególnie ważną treść niosą słowa z drugiej zwrotki, będące rozwinięciem inicjalnego wersu: *stworzyłeś mnie własnoręcznie / nie z żebra ani z roli / tylko z ręki*. W taki sposób Pasierb nakreślił odmienny obraz stwarzania niż ten, który przekazała nam Biblia. Istotną inspirację dla nakreślenia takiej poetyckiej wizji stanowiło dzieło Michała Anioła, do niego bowiem odwołuje się Pasierb we frazie: *jak na sklepieniu w Sykstyńce*. Na fresku artysty została wyraźnie wyeksponowane zetknięcie ręki Boga z ręką człowieka. W utworze Pasierba słowo *ręka* też jest eksponowane, powtarza się ono wielokrotnie i odgrywa kluczową rolę, ponieważ ręka jest szczególnie ważną częścią człowieka – jej ruch czy sposób ułożenia może wnosić różnorakie sensy. Może oznaczać zaproszenie do kontaktu z drugim, chęć niesienia pomocy, może też

wskazywać na bliskość innej osoby. W wierszu ręka Boga ma sens symboliczny, tak samo zresztą jak w Biblii.

W utworze wyraźnie wyeksponowane zostało przeświadczenie podmiotu o tym, że Bogu zawdzięcza on swoje istnienie i że dzięki Jego opiece nadal istnieje. Aby to przekonać wyrazić, poeta w różny sposób wykorzystuje znaczenie słowa *ręka*. Jednym ze sposobów jest odwołanie do procesów słowotwórczych, jak np. we frazie: *stworzyłeś mnie / własnoręcznie*, tzn. ‘własnymi rękami’. W tym fragmencie powtórzona została ta sama myśl, którą zawiera pierwszy wers *począłeś mnie z ręki*. Innym sposobem wykorzystania sensu słowa *ręka* jest nawiązanie do frazeologizmu o metaforycznym wydźwięku – *na własną rękę* – w ostatniej zwrotce: *nie żyję / na własną rękę*, czyli ‘nie żyję samodzielnie’. Takie rozumienie wzmacnia kontekst poprzedniej zwrotki, w której została wyraźnie wskazana rola ręki Boga dla podtrzymywania życia. Poeta wykorzystuje też gry słowne w rymach (*żyję z ręki / poręki*), a także rymy wynikające z przypadkowych podobieństw brzmieniowych, jak w końcowym wersie *z udreki*, które to słowo (*udreka*) nie ma żadnego związku znaczeniowego z leksemem *ręka*.

Ważnym źródłem poetyckich refleksji są dla Janusza Pasierba sceny ewangeliczne. Niektóre obrazy wydają się na tyle ważne, iż poeta odwołuje się do tych samych przypowieści kilkakrotnie. Przykładem niech będzie intertekstualne nawiązanie do ewangelicznej przypowieści o synu marnotrawnym w dwóch utworach. Pierwszy z nich zatytułowany został *Syn marnotrawny* (Pasierb 2002, 81). Oto jego tekst:

wracam
zaledwie domyślał się domu
tak bo ta droga wspina się na wzgórze
tak bo ten kamień przy którym tak dawno
muzyka czy ją usłyszę
uczta jak przełknąć choćby kęs pieczeni
święteczna szata nie ogrzeje wystygłego ciała
pierścień ześlizgnie się z palca
wszystko przychodzi za późno
dla mnie
który odszedłem za wcześniej
który nie mam siły otworzyć oczu
i drżąc w ciemności
czuję tylko drżący
dotyk
to objęcie

Znana przypowieść zawarta w Ewangelii ma wymiar uniwersalny o łatwym do rozszyfrowania wydźwięku. Wiersz nawiązuje tylko do tego fragmentu przypowieści, który dotyczy etapu powrotu syna do domu i z perspektywy tej właśnie

postaci skonstruowany został cały tekst. Wypełnia go prowadzona w 1. osobie liczby pojedynczej mowa wewnętrzna. W ten sposób zastosowany został zabieg utożsamienia podmiotu wiersza z bohaterem przypowieści. Obecne w tekście znane z Ewangelii detale: przygotowywana uczta, nowa szata, pierścień i muzyka, pełnią nieco inną funkcję niż w przypowieści. Nie należą one do opisu sytuacji, ale stanowią treść rozmyślań syna, służą wyeksponowaniu jego wahań, niepewności, gorzkich refleksji i żalu, że *wszystko przychodzi za późno*, ponieważ on odszedł *za wcześnie*. Syn nie wierzy w sens powrotu, a jednak wraca – i ten powrót nie jest łatwy. Wers *droga wspina się na wzgórze* w sensie metaforycznym oznacza, że jest to droga trudna do pokonania. Jednakże wysiłek się opłaca, gdyż na końcu drogi syn przeżywać będzie radość, wynikającą z przygarnięcia przez ojca. Tak można rozumieć słowa: *czuję tylko drżący / dotyk / to objęcie*.

Takie poetyckie przetworzenie znanego fragmentu przypowieści ewangelicznej posłużyło z jednej strony do zobrazowania wewnętrznych rozterek, wahań, trudności, których doświadcza współczesny człowiek w relacjach z Bogiem, szczególnie wtedy, gdy się od Niego oddalił, a z drugiej strony – do pokazania otwartej postawy Boga gotowego do przygarnięcia każdego, kto w końcu powrócił.

Drugi utwór oparty na tej samej przypowieści nosi tytuł *Przypowieść o Ojcu*:

Kiedy się starasz zapomnieć
pamięta

kiedy nie możesz zasnąć
czeka aż się obudzisz

kiedy nie myślisz wracać
wygląda ciebie

kiedy nie widzisz wyjścia
każe otwierać wrota

kiedy wracasz głodny
poleca nakrywać stoły

kiedy się kulisz w łachmanie
wybiera dla ciebie szatę

gdy mówisz wstanę i pójdę
rusza naprzeciw

gdy trzesz oczy jak suche kamienie
płacze nad tobą

kiedy nie śmiesz wyciągnąć ręki
oplatają cię jego ramiona

gdy twój brat wypomni żeś odszedł
odpowie że właśnie wróciłeś (Pasierb 2002, 71).

Tytuł wskazuje, że sytuacja ewangeliczna ukazywana jest z perspektywy ojca, a cały wiersz został zbudowany na zasadzie paraleli między zachowaniem syna a postawą ojca. Jest to paralelizm kontrastu. Każdy dystych odnosi się do konkretnego niewielkiego fragmentu przypowieści. Kontrast w sposobie kreowania obu bohaterów ewangelicznych uwidocznia się też w stosowaniu odmiennych form gramatycznych. O ojcu mówi się w wierszu, stosując formy trzecioosobowe, natomiast w odniesieniu do syna stosowana jest konsekwentnie forma drugiej osoby. Opisując zachowanie lub stan wewnętrzny syna, podmiot wiersza zwraca się do niego jako do adresata⁸. Każdej opisanej sytuacji związanej z synem odpowiada opis zachowania ojca, który tej sytuacji stara się zaradzić, np. *kiedy się kulisz w lachmanie / wybiera dla ciebie szatę*. Ogólny schemat znaczeniowy tego skontrastowania jest taki: 'wtedy, gdy ty coś robisz / przeżywasz, to on robi coś dla ciebie'. Przede wszystkim jednak w tym zderzeniu dwóch rodzajów zachowań na plan pierwszy wysuwa się wielka miłość ojca, który cały czas myśli o nieobecny synu i przygotowuje się na jego przygarnięcie. Zasugerował to zresztą sam poeta, nadając utworowi tytuł *Przypowieść o Ojcu*.

W utworach, w których centralną postacią jest Chrystus, akcentuje się przede wszystkim człowieczeństwo, nie zaś boskość Jego natury. Jak zauważa Tomasz Tomasik (2004, s. 208), Chrystus niemal zawsze jest ukazywany w jednej sytuacji, a mianowicie jako „Chrystus Wielkiego Tygodnia, Chrystus w Godzinie Konania i Męki, Chrystus Wieczernika i Golgoty”. Warto zauważyć, że w różnych utworach powracają te same motywy lub wątki pasyjne. Mam tu na myśli: *Ogrójec, Drogę Krzyżową, Jego godzinę, Sen*.

Chciałabym zinterpretować jeden z utworów pasyjnych zatytułowany *Jego godzina* (Pasierb 1978, s. 24):

Już odchodzi
Nie zatrzyma go Bóg anioł człowiek
niczyje lzy włosy pachnidła
nie popatrzy na dzieci lilie wróble
na nie uleczonych trędotatych
na nie rozmnożone chleby

⁸ Poetyckie „ty” może mieć taką funkcję jak „ja”. W utworach o charakterze soliloquiów (a tak można odczytywać ten utwór) podmiot wiersza jest równocześnie odbiorcą treści kierowanych wobec „ty” lirycznego.

Już odchodzi
 pod białą pełnię
 w skurczony cień oliwek
 w noc pochodni i pięści
 Wstępuje w czarne słońce Golgoty
 nie zatrzymany
 przez nikogo

Wiersz składa się z dwóch odmiennych w swoim charakterze zwrotek, związanych klamrą początkowych i końcowych wersów. Z pierwszej zwrotki dowiadujemy się, czego już nie będzie, gdy nadejdzie ostatnia Jego godzina. W tej strofie odnajdujemy niezwykle skondensowane, czasem jedynie aluzyjne odniesienia do wydarzeń związanych z działalnością i nauczaniem Jezusa. Każdy wers odsyła bowiem do innego fragmentu Ewangelii. Ciąg trzech słów: *łyż włosy pachnidła* wskazuje na wydarzenie związane z nawróceniem jawnogrzeźniczcy (Łk 7,35–50). W następnym wersie występują trzy motywy związane z nauczaniem Jezusa: *dzieci* przypominają, co mówił Jezus do uczniów na ich temat (Mt 19,13–15), *lilie* wiążą się z kazaniem na górze o Bożej opatrności i trosce o ludzi (*Przypatrzcie się liliom polnym...*), *wróble* przypominają fragment zachęcający apostołów do odwagi (*czyż nie sprzedaje się dwóch wróbli za asa?*). Następne dwa wersy odnoszą się do cudów: uzdrowienia trędowatego i rozmnożenia chleba.

Druga zwrotka jest poetycką wizją Męki i umierania. Mamy tu odniesienie do nocnych wydarzeń związanych z pojmaniem Chrystusa, ujętych w metaforycznym wyrażeniu: *noc pochodni i pięści*. Na miejsce pojmania, które nastąpiło w ogrodzie Oliwnym, wskazuje wyrażenie *cień oliwek*. Wers *wstępuje w czarne słońce Golgoty* to poetycki metaforyczny obraz śmierci Chrystusa. Przywołuje on ten fragment Pisma Świętego, w którym jest mowa, że *słońce się zaćmiło i mrok ogarnął ziemię* (Łk 23,44–45).

Zastanawiając się nad rolą Księgi w poezji Pasierba, warto także przyjrzeć się ekfrazom, utworom związanym z refleksją nad dziełami sztuki. Poeta „umiejscawiając dzieło sztuki w kontekście swojej współczesnej epoki i przywołując sytuację współczesnego człowieka, wydobywa z dzieła to, co jest jego uniwersalnym przekazem, co dotyczy spraw ogólnoludzkich, uniwersalnych” (Tomasik 2004, s. 80). W wielu wierszach Pasierba ludzka rzeczywistość jest oglądana przez sztukę, a nawet szerzej – przez kulturę (Tomasik 2004, s. 78). Jeśli przedmiotem uwagi i inspiracją do stworzenia kreacji poetyckiej jest dzieło sztuki sakralnej (obraz, rzeźba, budowla), to można powiedzieć, że poeta czyta Księgę w sposób zapośredniczony, poprzez sztukę. Przyjrzymy się dwóm przykładowym utworom z tej grupy: *Jak robotnik* (Pasierb 1988, s. 113) i *Bellini: Pogrzeb Jezusa* (Pasierb 1988, s. 105):

Jak robotnik

W Santa Maria sopra Minerva
nagi Jezus trzyma wielkimi dłońmi
narzędzia męki przy których pomocy
wykonał nasze zbawienie
ecce homo
faber

Bellini: Pogrzeb Jezusa

Jak dobrze Giovanni
że tak pokazałeś nam
ten pogrzeb
tak trzeba
spokój
spokój
wszystkie oczy przymknięte
cisza wstępuje w serce
balde ruhest du auch

W pierwszym z przywołanych wierszy poeta kreśli obraz Chrystusa robotnika, o czym świadczą tytuł oraz pointa utworu: *ecce homo / faber*. Obrazowi temu jest podporządkowana leksyka opisująca pracę Jezusa – robotnika. Jezus *wykonał nasze zbawienie* tak, jak wykonuje się pracę, i wykonał ją za pomocą odpowiednich narzędzi – w tym wypadku były to *narzędzia męki*.

Drugi wiersz można rozumieć jako zachętę do zadumy nad tym, co się dokonało. Już jest po wszystkim. Spokój i cisza są teraz potrzebne, aby być przy Nim, aby przeżywać żałobę. W obu wierszach-ekfrazach, podobnie jak w poprzednich utworach, w których istotne były bezpośrednie odniesienia intertekstualne do Pisma Świętego, chodzi o to samo: o związaną motywów i scen biblijnych uwidocznionych w dziełach sztuki z człowiekiem współczesnym, którego zbawienie dokonało się dzięki Golgocie.

Inny nieco charakter ma tomik 150 wierszy pt. *Doświadczenie ziemi* (Pasierb 1989). Stanowi on zapis wrażeń poety z podróży, a raczej z pielgrzymki do Ziemi Świętej w 1985 r. Jak pisze Maria Borkowska, Pasierb „skomponował tu swoją własną Księgę Psalmów, pokazującą, jak ważna jest tradycja judaistyczna dla głębokiego rozumienia Ewangelii” (Borkowska 2003, s. 99). Można powiedzieć, że najważniejsza Księga życia odczytywana jest przez poetę poprzez zadumę nad miejscami ważnymi dla chrześcijaństwa. W tych miejscach czasy Starego i Nowego Testamentu wzajemnie się przenikają i nakładają na siebie.

Przyjrzymy się pod tym kątem tytułowemu utworowi (Pasierb 1989, s. 64):

obiecana
 obiecane jest wszystko
 kamienie i popiół
 śródziemnomorski piach
 i muł nad Jordanem

obiecana w zamian
 za własne miasto Ur
 [...]

obiecana
 na czterdzieści lat błędzenia
 do oglądania z góry Nebo
 [...]

dotykam jej
 doświadczam
 mocuję się
 jak umiem
 przecież i mnie
 obiecana jest
 ziemia

W wierszu tym zostają przypomniane biblijne wydarzenia związane z wędrówką Izraelitów do Ziemi Obiecanej. Wiąże się to z odbywaniem przez poetę pielgrzymki przez tamte historyczne miejsca. To przypomnienie staje się ważnym momentem ujawniającym osobisty przeżyciowy i refleksyjny aspekt doświadczania Ziemi Świętej. Zakończenie wiersza (*przecież i mnie /obiecana jest / ziemia*) można rozumieć jako obietnicę odnoszącą się do przyszłego już życia.

Kilka słów podsumowania. Analizy zaprezentowanych w artykule wierszy doprowadziły do konkluzji, iż w twórczości poetyckiej Janusza Pasierba Księga jest obecna na różne sposoby. Poeta nawiązuje do wybranych fragmentów Starego i Nowego Testamentu tak, aby związać treści zawarte w Księdze z życiem współczesnego człowieka, z jego najważniejszymi problemami egzystencjalnymi, z jego wiarą i stosunkiem do Boga. Dotyczy to zarówno utworów, których tematykę określa się jako refleksyjno-filozoficzną, jak i tych, które nazywamy ekfrazami. Nawiązania do Biblii bywają łatwo rozpoznawalne, gdy poeta odwołuje się do znanych przypowieści lub scen z życia Jezusa, czasem jednak te odniesienia do Świętych Ksiąg są mniej widoczne poprzez swoją fragmentaryczność czy aluzyjność. Na pewno jednak utwory Pasierba są w szczególny sposób przesiąknięte treściami biblijnymi. Jak ważną rolę odgrywa Biblia w życiu poety, mówi on sam w utworze *W Biblii?* (Pasierb 1983, 67):

Nie jak do biblioteki
 chciałbym wejść w Biblię
 jak się wchodzi w dom
 pragnąłbym w niej zamieszkać
 [...]
 Biblia jest jak świat
 więc może poczekam
 póki co
 pomieszkam
 na ziemi

Bibliografia

- Borkowska M. (2003), *Modlitwa, słowo i sztuka w poezji ks. Janusza St. Pasierba*, Lublin.
- Chrzęstowska B. (1997), „Wierzę wierszem”. *O poezji kapłańskiej*, w: *Religijne aspekty literatury polskiej XX wieku*, red. M. Jasińska-Wojtkowska i J. Świech, Lublin.
- Kranicki K. (2014), *Poezja doświadczenia sacrum*, Gdańsk.
- Kudyba W. (2006), *Rana, która przyzywa Boga. O twórczości poetyckiej Janusza Stanisława Pasierba*, Lublin.
- Kudyba W. (2008), *Tragizm przewyciężony. Aksjologiczna interpretacja liryki Janusza Pasierba*, w: *Współczesna polszczyzna. Stan, perspektywy, zagrożenia*, red. Z. Cygal-Krupa, Kraków – Tarnów.
- Pasierb J.S. (1978), *Kategoria przestrzeni*, Warszawa.
- Pasierb J.S. (1985), *Czarna skrzynka*, Warszawa.
- Pasierb J.S. (1989), *Doświadczenie ziemi*, Kraków.
- Pasierb J.S. (2002), *Liturgia serca*, wybór i oprac. ks. Jan Sochoń, Warszawa.
- Pasierb J.S., *Wnętrze dłoni* (1988), Łódź.
- Pethe A. (2000), *Poeta czasu otwartego*, Katowice.
- Puzynina J. (2000), *Język wiary w poezji współczesnej*, w: *Kultura i religia u progu III tysiąclecia*, Katowice.
- Puzynina J. (2006), *Słowo w twórczości Pasierba*, w: *tejże, Słowo poety*, Warszawa.
- Sochoń J. (2002), *Wybór, wstęp i opracowanie* w: J. Pasierb, *Liturgia serca*, Warszawa.
- Sykuła E. (2004), *Pasja według Pasierba*, Lublin.
- Tomasik T. (2004), *Na skrzyżowaniu dróg. O poezji Janusza St. Pasierba*, Pelplin.
- Wilczek M. (2013), *Ksiądz Janusz Pasierb. Szkic do portretu*, Pelplin.

Streszczenie
Księga w poezji Janusza Stanisława Pasierba

W artykule przedmiotem zainteresowania autorki było znalezienie odpowiedzi na pytanie, jak poeta czyta Księgę, jaką rolę odgrywa ona w kreowaniu obrazów poetyckich. Wątki biblijne przenikają zarówno wiersze refleksyjno-filozoficzne, jak i te o charakterze ekfraz. Tematyka biblijna w sposób oczywisty widoczna jest też w utworach będących relacją z podróży-pielgrzymki do Ziemi Świętej. Szczegółowej analizie poddanych zostało sześć wybranych wierszy, dzięki czemu można było przyjrzeć się sposobom wykorzystywania motywów, postaci czy scen biblijnych wywodzących się zarówno z Nowego, jak i ze Starego Testamentu. Przeprowadzone analizy pozwoliły sformułować wniosek, iż obecne w utworach odwołania do określonych fragmentów Biblii służyły temu, aby ich treści można było wiązać ze współczesnością, z życiem współczesnego człowieka, z jego najważniejszymi problemami egzystencjalnymi, z jego wiarą i stosunkiem do Boga.

Słowa kluczowe: Janusz Stanisław Pasierb, Księga, Biblia, poezja

Summary
The Book in the poetry of Janusz Stanisław Pasierb

In the article, the author's interest was to find an answer to the question of how the poet reads the Book, what role does it play in creating poetic images. Biblical threads penetrate both reflexive and philosophical poems as well as ekphrastic poems. Biblical subjects are obviously also visible in works that are a relation of a journey-pilgrimage to the Holy Land. The six selected poems were analysed in detail, so that one could look at the ways of using motifs, characters or biblical scenes from both the New and the Old Testament. Carried out analysis allowed us to formulate the conclusion that the references to specific passages of the Bible in various works which content is to be associated with present times, with life of a modern man, with his most important existential problems, with his faith and attitude to God.

Keywords: Janusz Stanisław Pasierb, Book, Bible, poetry